

Cele lekcji**Wymagania ogólne**

I. Chronologia historyczna.

Uczeń posługuje się podstawowymi określeniami czasu historycznego: wiek, rok; przy-
porządkowuje fakty historyczne datom; oblicza upływ czasu między wydarzeniami histo-
rycznymi i umieszcza je na linii chronologicznej; dostrzega związki teraźniejszości z prze-
szłością.

II. Analiza i interpretacja historyczna.

Uczeń odpowiada na proste pytania postawione do tekstu źródłowego, mapy, ilustracji;
pozyskuje informacje z różnych źródeł oraz selekcjonuje je i porządkuje; stawia pytania
dotyczące przyczyn i skutków analizowanych wydarzeń historycznych i współczesnych.

III. Tworzenie narracji historycznej.

Uczeń tworzy krótką wypowiedź o postaci i wydarzeniu historycznym, posługując się po-
znanymi pojęciami; przedstawia własne stanowisko i próbuje je uzasadnić.

V. Współdziałanie w sprawach publicznych.

Uczeń współpracuje z innymi – planuje, dzieli się zadaniami i wywiązuje się z nich.

Wymagania szczegółowe

Po zakończonych zajęciach uczeń:

- zna daty: 1815, 29 XI 1830, 1830–1831; postaci: Mikołaja I, wielkiego księcia Konstantego,
- rozumie pojęcia: tajne związki, sprzysiężenie podchorążych, spiskowiec, noc listopa-
dowa, Arsenał, zesłanie, Syberia; dlaczego powstanie listopadowe zakończyło się klęską,
- potrafi: przedstawić sytuację panującą w Królestwie Polskim po 1815 r.; umiejscowić
w czasie powstanie listopadowe; wymienić cele walki powstańców; opisać przebieg nocy
listopadowej; wymienić najważniejsze wydarzenia dotyczące przebiegu powstania listopa-
dowego; wskazać na mapie miejsca najważniejszych bitew stoczonych podczas powsta-
nia; wymienić przykłady represji zastosowanych wobec społeczeństwa po przegranym
powstaniu.

Środki dydaktyczne

- podręcznik (s. 22–28),
- zeszyt ćwiczeń (s. 11–13),
- mapa ścienna ziem polskich w okresie powstania listopadowego,
- karta pracy nr 3,
- materiały do quizu *Co wiem o powstaniu listopadowym?*,
- obraz Horace'a Verneta *Polski Prometeusz*¹.

¹ Kolorem wyróżniono treści nadobowiązkowe, które nauczyciel może zrealizować na dodat-
kowych zajęciach lub w pracy z uczniem zdolnym.

Metody i techniki nauczania

opowiadanie, opis, praca pod kierunkiem, quiz, drama, **praca z ilustracją**, mapa mentalna, **dyskusja**.

Formy zajęć

praca zbiorowa, praca w grupach, praca indywidualna.

Czas zajęć

1 godzina lekcyjna.

Struktura i opis lekcji

I. Wprowadzenie

Podajemy temat i cele lekcji.

Odczytujemy (podręcznik, s. 22–23) opowiadanie *Do bronii!*. Prosimy uczniów o przypomnienie okoliczności wybuchu i skutków pierwszego powstania, podczas którego Polacy walczyli o utrzymanie niepodległości państwa. Następnie pytamy o to, w jaki sposób Polacy próbowali walczyć o wolność kraju po upadku Rzeczypospolitej w 1795 r. i jakie były efekty tych działań. Zapowiadamy, że na dzisiejszych zajęciach omówiony zostanie kolejny polski zryw niepodległościowy.

II. Rozwinięcie

W krótkim opisie przedstawiamy sytuację panującą w Królestwie Polskim po 1815 r. Początkową postawę cara Aleksandra I wobec mieszkańców Królestwa konfrontujemy z jej późniejszą ewolucją. Prezentujemy także postępowanie cara Mikołaja I oraz wielkiego księcia Konstantego.

Prosimy uczniów, aby zapoznali się z fragmentem podrozdziału *Dlaczego wybuchło powstanie?* (podręcznik, s. 24, trzeci i czwarty akapit) i odpowiedzieli na pytanie: *Jak Polacy zareagowali na postępowanie rosyjskich władz zaborczych?* oraz na pytanie 2 (podręcznik, s. 24). Następnie opisujemy wydarzenia z jesieni 1830 r. i wyjaśniamy, że stały się one bezpośrednią przyczyną wybuchu powstania.

Korzystając z treści podrozdziału *Noc listopadowa* oraz znajdujących się w nim ilustracji i tekstu źródłowego (podręcznik, s. 25), ukazujemy okoliczności wybuchu powstania. W celu utrwalenia wiedzy uczniów polecamy im odpowiedzieć na pytanie 4 (podręcznik, s. 25) i wspólnie z nimi rozwiązujemy ćwiczenie 2 z zeszytu ćwiczeń (s. 11–12).

Informujemy uczniów, że wezmą udział w quizie *Co wiem o powstaniu listopadowym?*. Wyjaśniamy zasady quizu, dzielimy klasę na 4-osobowe grupy i rozdajemy instrukcje oraz listę pytań (materiał nr 1).

Uczniowie zapoznają się z treścią podrozdziału *Powstańcze walki* (podręcznik, s. 26–27), a następnie prezentują scenki na forum klasy. Po każdej z nich grupy zapisują na liście pytań odpowiedzi na pytania wskazane przez nauczyciela. Zwycięzcą ogłaszamy tę grupę, która miała najwięcej poprawnych odpowiedzi. Po zakończeniu zabawy prosimy wybranych uczniów o wskazanie na mapie ściennej miejscowości, pod którymi

rozegrały się najważniejsze bitwy powstania, a następnie – w celu chronologicznego uporządkowania zaprezentowanych wydarzeń – wszystkim polecamy wykonać zadanie A w karcie pracy.

W kolejnej części lekcji przypominamy mit o Prometeuszu. Wieszamy na tablicy powiększony obraz Horace’a Verneta *Polski Prometeusz* (materiał nr 2) i informujemy, że francuski artysta namalował go w 1831 r. na wieść o klęsce powstania listopadowego.

Polecamy uczniom przyrzeć się uważnie obrazowi, po czym zadajemy pytania:

1. Co przedstawia obraz?
2. Co symbolizują: leżąca postać w białym mundurze, orzeł siedzący na martwym żołnierzu, płomień widoczny w oddali?
3. Dlaczego to dzieło nosi tytuł *Polski Prometeusz*?
4. Dlaczego malarz podzielił tło obrazu na dwie części – ciemną, ponurą i ogarniętą płomieniami oraz jasną i spokojną?
5. Jaki stosunek miał artysta do wydarzenia, które uwiecznił na obrazie?

Wypowiedzi uczniów konfrontujemy z przykładowymi odpowiedziami znajdującymi się w materiałach dla nauczyciela.

III. Podsumowanie

Wyjaśniamy uczniom, że klęska powstania zapoczątkowała okres licznych represji, które dotknęły nie tylko uczestników powstania, ale także kraj i społeczeństwo. Korzystając z fragmentu podręcznika *Po powstaniu* (podręcznik, s. 27–28, cztery pierwsze akapity), podajemy skutki powstania. Następnie prosimy uczniów, aby uzyskanymi informacjami uzupełnili mapę mentalną w zadaniu B w karcie pracy.

Nawiązując do treści ostatniego akapitu w podręczniku *Po powstaniu* (podręcznik, s. 28), proponujemy uczniom dyskusję na temat: *Czy Polacy mieli szansę na zwycięstwo?* W ramach przygotowań do dyskusji uczniowie zapoznają się z informacjami dotyczącymi stanu wojsk polskich i rosyjskich (podręcznik, s. 26, pierwszy i piąty akapit) oraz wypowiedzią jednego z polskich generałów, która znajduje się w ćwiczeniu w podręczniku (s. 28). W trakcie dyskusji zwracamy szczególną uwagę na to, czy argumenty podawane przez uczniów są zgodne z rzeczywistością historyczną.

Metody kontroli

Ćwiczenie 1 (zeszyt ćwiczeń, s. 11).

Prosimy chętnych uczniów o wykonanie polecenia C (podręcznik, s. 28).

Praca domowa

Ćwiczenie 3 (zeszyt ćwiczeń, s. 13).

Materiały dla nauczyciela

Materiał nr 1

Materiały do quizu *Co wiem o powstaniu listopadowym?*

- Zasady quizu.

1. Uczniowie grają w zespołach 4-osobowych.
2. Każdy zespół otrzymuje instrukcję oraz listę pytań.
3. Zadaniem zespołów jest przedstawienie scenek dotyczących wydarzeń związanych z powstaniem listopadowym. Scenki muszą być odegrane w taki sposób, aby pomogły uczniom odpowiedzieć na pytania z listy.
4. Każda grupa jest zobowiązana utrzymać w tajemnicy treść instrukcji, którą otrzymała od nauczyciela.
5. Po przedstawieniu scenek przez poszczególne zespoły nauczyciel podaje pozostałym grupom numer pytania z listy, na które mają one odpowiedzieć. Zespół, którego scenka dotyczyła danego pytania, również zapisuje na nie odpowiedź na liście, ale nie jest ona uwzględniana przy ustalaniu zwycięzcy.

- Instrukcje dla grup.

- Grupa I Zapoznajcie się z podrozdziałem *Powstańcze walki* (podręcznik, s. 26–27). Waszym zadaniem jest przygotowanie 1-minutowej scenki, która ukaże postawę cara Mikołaja I wobec powstania listopadowego i umożliwi pozostałym grupom odpowiedź na pytanie 3 z listy pytań.
- Grupa II Zapoznajcie się z podrozdziałem *Powstańcze walki* (podręcznik, s. 26–27). Waszym zadaniem jest przygotowanie 1-minutowej scenki, która ukaże okoliczności bitwy pod Grochowem i umożliwi pozostałym grupom odpowiedź na pytanie 5 z listy pytań.
- Grupa III Zapoznajcie się z podrozdziałem *Powstańcze walki* (podręcznik, s. 26–27). Waszym zadaniem jest przygotowanie 1-minutowej scenki, która ukaże postawę ludu oraz żołnierzy wobec walki o niepodległość i umożliwi pozostałym grupom odpowiedź na pytanie 1 z listy pytań.
- Grupa IV Zapoznajcie się z podrozdziałem *Powstańcze walki* (podręcznik, s. 26–27). Waszym zadaniem jest przygotowanie 1-minutowej scenki, która ukaże postawę ludzi zamożnych i wyższych oficerów wobec walki o niepodległość i umożliwi pozostałym grupom odpowiedź na pytanie 2 z listy pytań.
- Grupa V Zapoznajcie się z podrozdziałem *Powstańcze walki* (podręcznik, s. 26–27). Waszym zadaniem jest przygotowanie 1-minutowej scenki, która ukaże okoliczności, w jakich doszło do upadku powstania listopadowego, i umożliwi pozostałym grupom odpowiedź na pytanie 7 z listy pytań.
- Grupa VI Zapoznajcie się z podrozdziałem *Powstańcze walki* (podręcznik, s. 26–27). Waszym zadaniem jest przygotowanie 1-minutowej scenki, która ukaże decyzję podjętą w styczniu 1831 r. przez sejm Królestwa Polskiego i umożliwi pozostałym grupom odpowiedź na pytanie 4 z listy pytań.
- Grupa VII Zapoznajcie się z podrozdziałem *Powstańcze walki* (podręcznik, s. 26–27). Waszym zadaniem jest przygotowanie 1-minutowej scenki, która ukaże postawę naczelnego wodza oraz efekt stoczonej przez niego bitwy pod Ostrołką i umożliwi pozostałym grupom odpowiedź na pytanie 6 z listy pytań.

- Lista pytań.

LISTA PYTAŃ DO QUIZU <i>CO WIEM O POWSTANIU LISTOPADOWYM?</i>	
1. Kto w społeczeństwie wykazywał postawę zaprezentowaną w tej scenie?
2. Kto i dlaczego prezentował opinię o powstaniu przedstawioną w tej scenie?
3. Kto był autorem żądania, które zostało wymienione w tej scenie?
4. Jaką decyzję polskiego sejmu zaprezentowano w tej scenie?
5. Kiedy doszło do wydarzenia ukazanego w tej scenie?
6. Co zadecydowało o wyniku wydarzenia przedstawionego w tej scenie?
7. Kiedy doszło do wydarzenia ukazanego w tej scenie i jaki był jego efekt?

Materiał nr 2

Horace Vernet, *Polski Prometeusz*.

- Reprodukcja obrazu.

- Przykładowe odpowiedzi na pytania.

1. Opis obrazu.

Obraz przedstawia leżącego martwego żołnierza w białym mundurze ze złamaną szablą w dłoni. Był on uczestnikiem powstania listopadowego, które poniosło klęskę. Na martwym Polaku siedzi orzeł z łańcuchem zawieszonym na szyi. W oddali widać pożar oraz postać uciekającą przed ścigającym ją żołnierzem na koniu. Po prawej stronie, na tle spokojnego niebieskiego nieba, stoi wpatrujący się w horyzont samotny żołnierz, ubrany tak samo jak martwa postać leżąca na pierwszym planie.

2. Symbolika obrazu.

Poległy powstaniec reprezentuje polskich żołnierzy walczących w powstaniu listopadowym i pokonanych przez armię rosyjską. Postać ta symbolizuje ofiarę poniesioną przez Polaków w walce o wolność państwa. Orzeł uosabia państwo rosyjskie, które po raz kolejny stłamsiło niepodległościowe dążenia Polaków. Widoczne w oddali płomienie symbolizują walki powstańcze i klęskę poniesioną przez Polaków.

3. Nawiązanie do mitologii greckiej.

Obraz nawiązuje do mitu o Prometeuszu – bogu greckim, który za udzielanie pomocy ludziom został na rozkaz Zeusa przykuty do skały. Co dzień do uwięzionego Prometeusza przylatywał orzeł i wydziobywał mu wątrobę. Na obrazie Horace’a Verneta Prometeusz to Polacy walczący o wolność, raz po raz pokonywani przez carską Rosję.

4. Podział tła obrazu.

Tło obrazu składa się z dwóch części. Jedna ukazuje smutną rzeczywistość, tj. klęskę powstania oraz zniszczenia powstałe podczas walk. Tę przegraną symbolizuje pożoga w lewej części obrazu. Z kolei rozjaśnione niebo po prawej stronie tchnie wiarą, że nie wszystko jeszcze stracone i Polska może w przyszłości odzyskać niepodległość – tak jak Prometeusz, który ostatecznie został uwolniony z mąk.

5. Stosunek artysty do wydarzeń przedstawionych na obrazie.

Sposób, w jaki artysta przedstawił klęskę powstania listopadowego, sugeruje, że popierał on dążenia Polaków do odzyskania niepodległości i był przeciwnikiem działań podejmowanych przez carską Rosję.